

Elvir Musić Šejh Sadijevo poimanje pravde

UDK 821.222.1.09 Širazi

Sažetak

Kao društveno biće, čovjek od davnina traga za rješenjima za uspostavu pravednog društva pod čijim okriljem je moguće ostvarivanje svih potencijala koji se kriju u svakom članu zajednice. S obzirom na snažan utjecaj časne Božije Knjige na muslimanska društva na perzijskom, arapskom i turskom govornom području, ondašnji mislioci u svojim su djelima nastojali doprijeti do ispravnog razumijevanja kur'anskih principa, među kojima posebno mjesto zauzima pravda, i tako dati svoj obol uspostavi pravednog društva. Među tim velikanima značajno mjesto zauzima Šejh Sadi Širazi (1210–1292), koji je svjetsku slavu, osim po jedinstvenim lirskim gazelima, stekao i kao savjetnik vladara. U njegovim djelima – posebno u *Golestanu* i *Bustanu* – pronalazimo obrise sistema uspostave pravde u društvu, a što se nastojalo prezentirati u ovom radu.

Ključne riječi: Sadi, pravda, Kur'an, društvo, književnost, *Golestan*, *Bustan*

Uvod

Riznica perzijske književnosti u periodu od Rudakija do modernog doba kontinuirano je obojačivana novim draguljima, djelima ispunjenim lijepim riječima i mislima kojima primarni cilj nije da ukrase čitateljevu svakodnevicu, nego da ga potaknu na razmišljanje kako bi i sam postao riznicom dobrote i plemenitosti te zablistao poput dragulja usmjeravajući druge prema dobru i plemenitosti. Prosvjetiteljsku misao usmjerenu na poticanje prosvjetiteljskih procesa u čitateljevom biću pronalazimo u djelima većine perzijskih pjesnika čija djela se ističu posebnosti. Rudaki u svojim djelima čitatelja poziva na samopromatranje s namjerom usavršavanja osjećaja prema sistemu moralnih vrijednosti u vremenu kad se definicija uloge čovjeka u društvu suočava s različitim konceptima funkcioniranja samoga društva. U tom identitarnom promišljanju između staroiranske tradicije i političkog i društvenog sistema zasnovanog na specifičnom doživljaju islama dobrano podređenog volji halife i njegovog dvora kao zvaničnih predstavnika cjelokupnog muslimanskog društvenog bića, Rudaki će se javiti kao miritelj, mislilac koji je u stanju snagom svoje riječi pomiriti dva koncepta i podržati iranskog vladara odanog islamskom identitetu vlastite zajednice. Nakon plejade briljantnih pjesnika i mislilaca koji su obogatili cjelokupnu književnost pisanu perzijskim jezikom, kakvi su Daqiqi, Farokhi Sistani, Manuchehri Damghani, Šehid Belhi ili pak Unsuri, javlja se Hakim Sanaji i u književnost unosi novi doživljaj svijeta i čovjeka te promišljanja o društvu kao cjelini i čovjeka kao pojedincu, preusmjeravajući ga prema nutrini, sagledavajući društvo u čovjeku i čovjeka u društvu, ali i čovjeka u cjelokupnom postojanju. Od Sanajevog perioda će se uporedo razvijati dva misaona pravca: pravac koji teži definirati čovjeka kroz prizmu identitarnih odrednica u društvu i pravac koji poniranjem u suštinu islama teži čovjeka podsjetiti na činjenicu da je on sve i da je radi njega stvoreno sve. Tek sa Sadijem ta će se dva pravca stopiti u jedan i manifestirati u pjesnikovoj slobodi da u okvirima vjerzakona kaže sve ono što je čitatelju na srcu, a definiranje uloge čovjeka u društvu i društva u čovjeku

učiniti dvosmjernim, odnosno introspektivnim i ekstrospektivnim. U tim procesima će naglasiti ulogu pravde i pravičnosti te pozvati čitatelja da odbaci iluzije o pravdi i prigrli definiciju pravde u njoj punini. Može se, naravno, reći da je Sadi, nastojeći da pozitivne elemente staroiranske kulture pomiri s islamskim vjerzakonom, na čijim je principima ekonomske i socijalne pravde definiran odnos vladara prema sljedbenicima i sljedbenika prema vladaru, dobrim dijelom primijenio teoriju glasovitog teoretičara politike i obrazovanja Hadže Nezam al-Mulka, koji se zalagao za spajanje tradicijskih odlika vladanja u iranskoj predislamskoj kulturi i islamskog vjerzakona kroz tumačenje uloge sultana, a ne cara, u sistemu vlasti na prostoru koji većinski nastanjuju muslimani. Pa ipak, ta teorija je na razne načine uočljiva i u drugim djelima islamske književnosti, jer su pjesnici arapskog, perzijskog i kasnije osmanskog područja pisali pod neposrednim utjecajem svetog kur'anskog teksta i društvenog ozračja dobrano oblikovanim kur'anskim mudrostima. Stoga se može kazati da su i Nezam al-Mulk i Sadi Širazi, kao i mnogi drugi mislioci i prije i poslije njih, u svojim djelima težili ponuditi pojašnjenje univerzalnog kur'anskog principa pravde.

Na koji način je kur'anski princip pravde univerzalan, dakle sveprostoran i sveltremen, i je li podložan gradaciji i razumijevanju kroz prizmu društvenog i historijskog konteksta te je li moguće princip pravde doživljavati kroz prizmu, odnosno djela, velikih mislilaca kakav je zasigurno Sadi, pitanja su koja se otvaraju pred autorom koji želi pisati o pravdi i njenim višedimenzionalnim manifestacijama u njegovim djelima. Ako su principi i definicija pravde na koje nailazimo u Časnoj Knjizi univerzalni, u tom slučaju ne postoji ni potreba ni opravdanje za bilo kakav pokušaj traganja za pravdom u Sadijevima. No, ipak se i dalje nameću pitanja: ako je princip univerzalan, je li moguće da ljudi iz raznih historijskih razdoblja isti princip razumiju na isti način, odnosno ako ga – s obzirom na to da ne vladaju istim stupnjem iskustva – ne razumijevaju na isti način, znači li to da ga razumijevaju pogrešno? Međutim, ako je princip apsolutan u svojoj sveltremenosti i sveprostornosti na način

da se ta apsolutnost manifestira u skladu s intelektualnim razvojem čovjeka, uz očuvanje svoje suštine, tad je moguće uvažiti činjenicu da je Sadi pravdu doživljavao na sebi svojstven način koji nas – s obzirom na to da je od njegovog vremena do danas proteklo više od sedam stotina godina – ne obavezuje svojom definicijom, ali nas obavezuje na samopropitivanje i traženje odgovora na pitanje: šta je čovjek u proteklih sedam stotina godina postigao na putu usavršavanja definicije pravde i pravičnosti? Pritom je nužno propitati i kvalitet odnosa između pravde, njezine definicije i doživljaja i jednog i drugog kod ljudskih bića koja žive u različitim historijskim razdobljima, te da li je, ustvari, doživljaj pravde ono što o pravdi pronalazimo u velikim djelima velikih mislilaca ili pak sama definicija pravde koju je potrebno primijeniti u svakodnevnicu? Primjena principa pravde u svakodnevnicu se u ovom kontekstu nadaje kao najznačajniji segment razumijevanja pravde i njene provedbe u djelo. Upravo na takav pristup ovom pitanju čitaoca potiče sam Sadi, želeći ga podsjetiti na njegove, od Boga mu date, potencijale zahvaljujući kojima može ispravno razumijevati principe pravde i provoditi ih u djelo. Naglašava da je za razumijevanje pravde najprije potrebno u vlastitom biću izgraditi jasan sistem vrijednosti koji je u stanju iznjedruti snažan osjećaj pravičnosti, samokritike i razumijevanja vlastite uloge u procesu pravde u njenoj punini u odnosu na prostor i vrijeme u kojem joj se teži. U jednom kazivanju također napominje da poštivanje kur'anskog principa pravde ne znači da je pravda nužno na strani muslimana samo zato što je musliman, nego da je pravda iznad puke religijske pripadnosti i da je na strani onog ko poštuje njezine principe (Sadi, 1989: 87).

Šejh Sadi je na perzijskom govornom području poznat kao pjesnik moralno-didaktičkih usmjerenja i od njega se ne očekuje da pravdu posmatra kroz filozofsko traganje za suštinom misli te da poput Sokrata zaključi da je pravda "sklad u čovjekovoj nutрини", da kao Platon istakne kako je pravda stanje u kojem svaki pojedinac u društvu čini ono što treba da čini ili pak da poput Aristotela napomene da je pravda adekvatno ponašanje prema svima, u skladu sa

svačijim mogućnostima. Od Sadija se očekuje da vladare savjetuje kako da pravdu provedu u djelo i da ne zaborave da je ekonomska pravda preduvjet za društvenu pravdu u okviru koje se obistinjava kolektivna pravda kao jamac poštivanja individualne pravde na koju pravo polaže svaki pojedinac koji je dio tog kolektiva, te da ih podsjeti da je ista ta pravda, manifestirana na raznim nivoima, ustvari, zalog opstanka njihovih carstava iliti, savremenim rječnikom kazano, njihovog očuvanja na vlasti. Primjere takvih savjeta ponajviše pronalazimo u *Dulistanu* (Golestān). Upravo u ovom djelu pronalazimo Sadijev sistem promoviranja značaja pravde u raznim segmentima njezinog obistinjenja.

1. Ekonomska pravda

Vođen saznanjem da vjerovanje napušta prostor u kojem se nastani siromaštvo, te da je osigurana materijalna egzistencija preduvjet za potpunu posvećenost duhovnoj dimenziji čovjeka, Sadi na prvo mjesto u realizaciji principa pravde stavlja ekonomsku pravdu i naglašava da je poštivanje pravde na ekonomskoj razini osnovni preduvjet društvenog blagostanja bez kojeg je opstanak vlasti i vladajuće garniture gotovo nemoguć. Ekonomska pravda u djelima ovog mislioca podrazumijeva pravedan odnos vladara, odnosno vlasti, prema općem dobru na koje pravo polažu svi podanici, odnosno stanovnici područja pod ingerencijom vlasti. Pravda se, prema njemu, traži od cara (Sadi 1989: 50), jer on ima konkretnu moć da zavede red u društvu, a sam taj red je, suštinski promatrano, pravda. Također, podanici su dužni povinovati se pravednom vladaru, a nepravednom ukazati na greške te je to njihov doprinos uspostavi i očuvanju pravde u društvu. Međutim, podanici moraju imati razumijevanja za vladarevu naklonost pravdi čak i kad je nužno primijeniti oštre kaznene mjere prema prekršiteljima zakona, jer je samilost prema zlima, ustvari, okrutnost i nepravda prema dobrima (Sadi 1989: 177). Izostanak ekonomske pravde, pa i manjkavost u njezinoj provedbi u društvu dovesti će do poremećaja u brojnim drugim procesima te će potaknuti migraciju stanovništva, koja opet za sobom povlači problem smanjenja nataliteta

na području pod ingerencijom vlasti, odnosno države, a to znači i slabljenje njene proizvodne i odbrambene moći.

“Pričaju da je neki od perzijskih careva posegnuo za nasiljem za imovinom podanika. Počeo ih je toliko tiranizirati da su se zbog njegove nepravde uputili u tuđinu i razišli po svijetu. Time se broj podanika smanjio, zemlja počela nazadovati, državna blagajna se praznila, a neprijatelji počeli pobjeđivati.

*Ko želi da ima podršku u teškim danima
Reci mu nek čini dobro u mirnim danima.
Rob pokorni će, ne pripaziš li ga, pobjeći ti
Lijepo postupaj pa će ti i tuđin pokoran biti.*

Jedanput su na carskom divanu iz *Šahname* čitali o slomu vladavine Dahhaka i dolasku na vlast Feriduna. Vezir upita cara: ‘Kako objasniti da je Feridun, koji nije imao ni riznice, ni imanja, ni družine, ni pratnje, uspio doći na vlast?’ Car odgovori: ‘Kako si čuo, oko njega se okupio narod veoma odan i pomogao mu da se domogne carstva.’ Vezir reče: ‘O care, ako je okupljanje naroda izvor i osnova carstva, zašto ga ti rastjeruješ? Zar ne umiješ upravljati carstvom?’

Car upita: ‘Šta je to što okuplja vojsku i narod?’ Vezir odgovori: ‘Vladar mora biti velikodušan da bi se ljudi oko njega okupljali, mora biti milostiv i pravičan da bi pod zaštitom njegove vlasti ljudi živjeli mirno i sigurno, a kod tebe toga nema.’

*Silnik ne može carevati,
Jer, vuk ne može biti čobanin.
Car koji vlast zasniva na nasilju
Potkopava temelje svoga carstva.*

Savjet vezirov ne bijaše caru po volji. Namršti se na njegove riječi i posla ga u tamnicu. Nije prošlo mnogo vremena, a protiv njega se digoše njegovi amidžići, povedoše vojsku protiv njega želeći da vrata posjed svoga oca. Ljudi koji su, dovedeni do očaja carevim nasiljem, bili napustili zemlju, počeli su se okupljati oko njih, pa car izgubi, a oni se dograbise vlasti...” (Sadi 1989: 34-35).

U drugoj hikaji nailazimo na vrlo zanimljivo Sadijevo savjetovanje vladara iz kojeg razumijevamo da vladar prilikom donošenja odluke o kažnjavanju mora imati na umu uvjete u kojima je

određeni prestup načinjen, te uvažiti mogućnost da je prijestup počinjen kao direktna posljedica izostanka ili manjkavosti pravde, usljed čega je počinilac, silom prilika, bio prisiljen počiniti prijestup. Također, u stihovima na kraju ove hikaje nailazimo na vrlo zanimljivu Sadijevu konstataciju da osoba koja ne skrbi za druge, odnosno vladar koji ne uspostavlja pravdu i ne zavodi red na opću dobrobit svih članova zajednice gubi pravo nazvati se čovjekom:

“Jednom sam se našao u molitvi pokraj groba vjerovjesnika Jahjaa u Omejevičkoj džamiji u Damasku. Jedan arapski vladar, koji je bio poznat po svome zulumu, slučajno je posjetio tu džamiju, klanjao i molio se zbog nevolja u koje je zapao.

*I bogati i siromašni sluge su Božije,
A oni koji su bogatiji, oni su potrebni.*

Zatim se okrenu meni i reče: ‘S ovog mjesta, gdje caruju derviška velikodušnost i njihovi iskreni postupci, dajte mi savjet, jer ja se plašim jednog jakog i opasnog dušmanina.’ Ja mu rekoh: ‘Smiluj se siromašnim i slabim podanicima da ne doživiš nevolju od tih ljutih neprijatelja.’

*Pogreška je jakim mišicama i pesnicama
Skršiti ruke nemoćnom siromahu.
Neka se boji onaj koji slabima ne oprašta
Jer ako padne, niko mu neće pružiti ruku.
Ko god loše sjeme sije a dobru se nada,
Beskorisno mozak zamara i uzalud se nada.
Izvuci pamuk iz uha i pravdu dijeli narodu,
Jer ako je ti ne dijeliš, znaj da postoji Dan pravde.
Ljudi su dijelovi jednoga tijela,
Jer čovjek je stvoren od iste materije.
Kad jedan dio oboli,
Ni drugi ne ostaju u miru
Ti, koji se ne brineš za nevolje drugih,
Nisi dostojan da te zovu čovjekom.”*

(Sadi, 1989: 37-38)

Vladar koji nije pravedan, odnosno koji nije u stanju zavesti red u zajednici kojom vlada ne može očekivati podršku svojih podanika. Najviše što može očekivati jeste njihova molitva za njegov san ili pak smrt:

“Jedan nepravedni vladar upita nekog pobožnjaka: ‘Koja je molitva najbolja?’ Pobožnjak će na to: ‘Tebi da prespavaš podne, da makar tad nikome zulumu ne činiš’” (Sadi 1989: 39).

U Sadijevom sistemu uspostave pravde ispoštovana je preporuka islamskog učenja učenicima i vjernicima, a koja ih obavezuje na savjetovanje vladara, ukazivanje na njihove propuste pa i kritiku u slučaju da se ogluše na njihovu iskrenost: "Neki derviš bogougodnik pojavi se jednog dana u Bagdadu. Hadždžadž Jusuf ga pozva i reče mu: 'Obrati se molitvama Bogu za moje dobro!' Derviš otpoče: 'Bože, uzmi dušu Hadždžadžovu!' Na to Hadždžadž povika: 'Zaboga, kakva je to dova!?' Derviš odgovori: 'To je dova za tvoje dobro i za dobro svih muslimana'" (Sadi, 1989: 38).

2. Društvena pravda

Nakon uspostave ekonomske pravde u kojoj su zaštićena prava podanika odnosno građana u odnosu na vladara (vlast) i prava vladara (vlasti) u odnosu na građane, na red dolazi uspostava društvene pravde u kojoj Sadi na prvo mjesto stavlja potrebu vladarevog neposrednog kontakta s podanicima kako bi se upoznao sa svim njihovim potrebama, uključujući i potrebe iz domena kulture, umjetnosti pa i iz domena duhovnog, jer bez umjetnosti i poštovanja prema ljudskom biću društvo nije u stanju funkcionirati kao zajednica pojedinaca:

*Pravedni vladar od vladara Šama
Jutrom izađe sa svojim slugama.
Obiđe mahale, sokake tržnice
Po običaju Arapa zakrio je lice.
Siromabe štiti, bio je učevan,
Onaj ko je takav vladar pravedan je.
U džamiji dvojicu derviša je vidio,
Srce mu zadrhta, prizor ga postidio.
U bladnoći ih vidje, san ga ne obuze
Oči mu neprestano lijevahu suze.*

(*Būstān*, str. 310)

3. Individualna pravda

Individualna pravda je razina manifestacije pravde na kojoj se susreću svi drugi koncepti pravde, uključujući i ekonomski i društveni. Na ovoj razini se, ustvari, valorizira učinkovitost sistema vlasti i provjerava stupanj uspješnosti u nastojanju uspostave ekonomske i društvene

pravde. U Sadijevom promišljanju koncepta individualne pravde podjednako značajna mjesta zauzimaju vladareva individualna pravda i ista ta pravda na koju pravo polažu podanici.

a) Vladareva individualna pravda ili ekstrospektivna pravda

Sadi je svoje poučne priče pisao s namjerom da ostanu trag u vremenu koji će privući pažnju vladara i utjecati na njih da, umjesto skupih protokolarnih aktivnosti, materijalna sredstva usmjere ka rješavanju problema svojih podanika, znajući da podanici koji su suočeni s egzistencijalnim izazovima ne mogu biti korisni zajednici, a time, u konačnici, ni vladaru ni procesu uspostave pravde. Također, ovaj mislilac iz Širaza vladare tim pričama poziva da poštuju pravo svakog pojedinca i cijene trud svake osobe koja djeluje u okvirima granica upravljanja. Vladareva individualna pravda je, dakle, da pravedno skrbe nad svojim podanicima. U prvoj hikaji koju izdvajamo za ovaj rad spominje se vladar Abd al-Aziz koji se odriče najdragocjenije stvari kako bi pomogao sušom pogođenim stanovnicima područja kojim je upravljao:

*Jedan od velikana umovanja glasna
Pripovijeda o Abdul-Azizu glasa jasna.
Pečatnjak je u svome prstenu on imao
Za vrijednost mu pravu ni dragulj nije znao.
Noću bi rekao da je zvijezda svijet obasjala
Ko kapija bješe kroz njih svjetlost zasjala.
Sudba utom jednu sušnu godinu je donijela
Rumena lica podanika ko mladak postala.
Vidjevši da u ljudima spokoja i snage ne osta
Da ne treba u izborilju biti svjestan tada posta.
Pošto neko vidi otrov u ustima naroda
Da se gosti masnom čorbom ima li povoda?
Zapovjedi pa taj dragulj za srebro prodaše
Smilova se na jetime, siromašnima sve daše.
Cijelu heftu te srebrenjake je narodu dijelio
Po jedan je siromahu i potrebitu prispio...*

(*Būstān*, str. 224)

Vladar mora biti svjestan da od njega počinju procesi koji vode ka uspostavi pravde ali i nepravde, te zbog toga prilikom donošenja odluka mora biti svjestan svoje uloge kao i važnosti same odluke koja je u stanju potaknuti niz drugih procesa koje ne utječu samo na pravdu ili

nepravdu nego i na formiranje novih segmenata na identitarnom nivou podneblja kojim upravlja. Vladar je također dužan poštovati sposobnosti i mogućnosti svojih podanika te im u skladu s njima povjeravati dužnosti. Primjer ovih stavova pronalazimo u Sadijevom kazivanju o pravednom iranskom vladaru Noširevanu:

“Pričaju kako su Noširevanu Pravednom u jednom lovištu pekli lovinu, ali nisu imali soli, pa pošalju jednog dječaka u selo da je done- se. Noširevan naredi: ‘So kupi za odgovaraju- ću cijenu da to ne bi prešlo u običaj pa da selo propadne i opusti.’ Zapitaše ga: ‘Kakva bi bila šteta da se i uzme ovako mala količina soli?’ No- širevan odgovori: ‘Korijen nepravde na svijetu u početku je bio neznan, pa ko god je dola- zio na to je dodavao dok taj korijen ne dostiže ovalike razmjere.’

*Ako iz bašče svojih podanika vladar pojede samo
jednu jabuku,
Njegove sluge i dvorjanici iščupaju stablo iz korijena.
Ako vladar dozvoli da se uzme samo pet jaja bespravno,
Njegova vojska nabode hiljade kokoši na ražanj.”*

(Sadi 1989: 48)

b) Individualna pravda podanika ili introspektivna pravda

Podanici (građani) imaju pravo od vladara (vlasti) očekivati da poštuje njihovo pravo na učešće u procesima uspostave pravde u društvu ali i njihove kompetencije i mogućnosti. Među- tim, da bi uspješno sudjelovali u tim procesima, najprije moraju i sami spoznati svoje mogućno- sti i poštovati stečene kompetencije te ne tražiti više nego su u stanju ponuditi. Pravda u odno- su prema samome sebi (introspektivna pravda) obuhvata psihičku sposobnost samopromatranja s ciljem uspostave djelotvornih komunikacijskih poveznica između potencijala i htijenja. Upravo ovaj vid samopromatranja na osnovu kojeg se uspostavlja trougao samoopažanje – samospoznaja – samoopažanje svakoj individui pruža priliku da neutralizira strah kao osnovni destruktivni fak- tor u vlastitoj nutрини te da razazna izvore neza- dovoljstva u odnosu na vlast. U protivnom, Sadi kritizira nesklad između riječi i djela do kojih može doći usljed nepoznavanja kompetencija kod članova jedne zajednice:

“Priča se da je neki pobožnjak jedne noći po- jeo deset menna hrane, a onda do zore proučio cijeli Kur’an. Čuje za to pravi derviš pa mu re- kne: ‘Da si pojeo pola hljeba i zaspao, bilo bi ti bolje i vrednije’” (Sadi 1989: 78).

Zaključak

U književnosti pisanoj na arapskom, per- zijskom i turskom jeziku tokom minulih sto- ljeća aktuelizirane su brojne teme značajne za kvalitetno funkcioniranje društva, a među tim temama je posebno mjesto zauzimala pravda koja je – s obzirom na značaj koji uživa u vri- jednostima društvenog života – predstavljala pravi izazov za mislioce s tih jezičkih područja. S obzirom na snažan utjecaj svetog kur’anskog teksta na narode koji nastanjuju te prostore, ra- zumljivo je da su i pjesnici koji su pisali na spo- menuta tri jezika većini tema pristupali upravo kroz prizmu kur’anskih ajeta, te je zbog toga na trenutke teško pronaći odgovor na pitanje da li je, uopće moguće određenu temu analizirati kao vid njezine percepcije kod određenog mi- slioca ili je nužno vratiti se kur’anskom tekstu pod čijim je utjecajem taj mislilac promišljao? Međutim, prihvatimo li činjenicu da su kur’an- ski principi univerzalni, te da je nemoguće u jednom vremenu i na jednom prostoru shva- titi ih u njihovoj punini, neće nam biti teško da zaključimo da je razumijevanje tih principa podložno svojevrсноj gradaciji i da su ih ljudi razumijevali kroz prizmu vlastitoga vremena i prostora, ali i sukladno stupnju stečenih isku- stava. Šejh Sadi Širazi u svojim djelima nudi svoje poimanje, odnosno svoj doživljaj pravde kao jednog od najznačajnijih kur’anskih prin- cipa i predstavlja sistem koji je nužno ispošto- vati kako bi pravda u društvu zaživjela u svom punom obliku. U tom sistemu na prvo mjesto stavlja ekonomsku, potom društvenu te na kraju individualnu pravdu, koja se u odnosu na vladara (vlast) manifestira drugačije nego u odnosu na podanike (građane), ali zajedno predstavlja- ju cjelinu koja takva treba da bude poštovana i provedena s ciljem izgradnje pravednog društva u kojem zadovoljni pojedinci jamče opstojnost sistema vlasti.

Literatura

Sadi, Muşliĥuddīn (1367) *Koliyyāt-e Sadī*, be ta-
shīĥ-e Muĥammed-‘Alī Forūġī, Tehrān: Amīr
Kabīr.

Šīrāzī, Sadī (1379) *Golestān*, be kūšēš-e Ĥalīl Ĥaĥīb
Rahbar, Tehrān: Entēšārāt-e Šafī ‘Alīšāh.

Šīrazi, Šejh Sadi (1989) *Dulistan*, s perzijskog preveo
Salih A. Trako, Sarajevo: El Kalem.

Nūrāyi, Eliyās, “Tahavvol-e mafhūm-e ‘adālet va
rābeteye ān bā siyāsāt dar Golestān-e Sadi”, *Bahār-e
ādab*, Vol. 5, No. 2, Tehrān.

Abstract

Shaikh Sa’dī’s comprehension of justice

Elvir Musić

Since ancient times, man as a social being has searched for solutions that could lead to the formation of a just society, which would enable the realization of all the potentials that are hiding in every member of community. Given the strong influence of the Holy Book of God – Qur’an on Muslim societies in Persian, Arabic and Turkish speaking area, thinkers at that time strived to reach the correct comprehension of the Qur’anic principles among which justice occupies a special place and thus give their contribution to the formation of a just society. Among these great people a significant place occupies Shaikh Sa’dī Shirazi (1210-1292) who gained worldwide fame not only by his lyrical *gazels*, but as an adviser to rulers as well. In his works – especially in *Gulistan* and *Bustan* – we find contours of a system of the establishing justice in society, which are presented in this paper.

Keywords: Sa’dī, justice, Qur’an, society, literature, *Gulistan*, *Bustan*

Prva stranica Sadikhanovog Golestana iz 1034. godine po Hidžri